

# „Jelenleg a globális feladat az infláció csökkentése úgy, hogy ne romoljanak a növekedési lehetőségek.”

## Interjú dr. Csáki György egyetemi tanárral

Dr. Csáki György egyetemi tanár régóta foglalkozik a globális pénzügyi piacok működésével és a fejlődésgazdaságtannal. Az interjú apropóját Magyarország kínai hitelfelvétele adta, ennek kapcsán kérdeztük a szakértőt a nemzetközi pénzügyi folyamatokról, a COVID-válság idején jelentősen eladósodott országok pénzügyi kezeléséről és a nagy pénzügyi központok monetáris politikáiról. További kérdés, hogy számít-e az 1980-as évekhez hasonló pénzügyi válságra.

**Köz-gazdaság: Magyarország külső adósságállománya újra elkezdett emelkedni, és ez ismét felvetette a függés problémáját a pénzügyi piacoktól. Erre volt már példa többször is a 20. századi magyar gazdaságtörténetben, a jelenlegi helyzet mennyiben hasonlít az akkoriakhoz? Miben más a világgazdasági szituáció és miben más vagy azonos a hazai helyzet?**

**Csáki György:** Mindenben más. Két komoly adósságválság volt Magyarországon: az 1981-82-es és a 2008-2009-es. Mind a két válságnak külső oka volt, persze voltak belső gyengeségeik is. Jelenleg azonban nincs olyan világgazdasági jelenség, ami megmagyarázná a mai magyar helyzetet. A COVID-válság Magyarországon rosszabb helyzetet teremtett, mint a világban, aminek véleményem szerint kizárólag belső gazdaságpolitikai okai vannak.

Magyarország a XIII. század vége óta, mióta nem exportál aranyat, függ a világgazdaságtól, ez a tény tehát nem meglepő. Fontos megjegyezni, hogy a hazai adósság mérete nem katasztrofális. A valódi probléma nem az adósság nagysága – bár magasabb, mint az EU-ban megengedett –, hanem folyamatos növekedése, a következő évben a GDP arányos államadósság 76 százalék fölé fog emelkedni, ami magas a 70 százalékos célértékhez képest, azonban még ennél is jóval lejjebb kéne vinni.

Ennél sokkal nagyobb probléma, hogy az elmúlt félévben ez két százalékponttal nőtt. Az MNB és a kormány válasza erre, hogy a devizaadósságokra létrehoztak egy limitet, ami nem egy közgazdasági törvényszerűség – 10 évvel ezelőtt ez a százalékos sáv 10-20, majd 25, 2020-ban 30 százalék lett, jelenleg pedig 29,25 százalék. Mi várható tehát? Ismét felemelik 5-10 százalékkal. Ennek semmi köze a COVID-válsághoz.

A magyar kormány nem csökkentette az adósságot akkor sem, amikor magasabb volt a növekedés, pozitív volt a folyó fizetési mérleg, és a költségvetés is jó állapotban volt. Amikor rosszabb lett a helyzet, további pénzszerzés figyelhető meg az kormány részéről – gondoljunk csak az állami irodaház vásárlásra vagy Ferihegy visszavásárlására, ami az idei év első félévében több mint 2000 milliárd forintjába került a magyar államnak, ez a kamatkidadásaink fele.

A fő probléma a gazdaságpolitikában keresendő. Az egyik ok az adósságra rakódó kamatterher, 4000 milliárd Ft értékű kamatkidadás, amely megegyezik az egészségügyből és oktatásból a GDP-re fordított kiadásokkal. A magyar állampapírokat 6,5 százaléknál némileg magasabb kamaton finanszírozza a magyar állam, ami drága; Németországban ez 2,3 százalék. Ennek oka az a gazdaságpolitikai törekvés, hogy az eladósodás deviza helyett forintban történjen, ehhez pedig kerüljenek bevonásra a lakossági megtakarítások. Jelenleg azonban forintban drágább az eladósodás, mint devizában, amiben a magyar gazdaságpolitika és monetáris politika játszik szerepet.

Az elmúlt két évben az állam óriási hozamot biztosított a magyar államkötvénytulajdonosoknak. Ez kezdetben még védhető volt az infláció magas arányával, és habár az infláció jelenleg is magasabb, mint a nemzetközi átlag, sokat csökkent. Emiatt viszont nagyon megdrágult a forintban történő eladósodás. Ez csak abban az esetben nem lenne drágább a devizaadósságoknál, ha a forint folyamatosan gyengülne, ennek kimondása azonban politikailag nem racionális.

Az államadósság kamatterhe jelenleg nagyobb a GDP növekményénél, a lejárt adósságok finanszírozására újabb adósságokat kell felvenni és mivel nő az adósság, további hitelfelvételekre van szükség. Ez tehát egy teljesen belülről megmagyarázható adósságprobléma, amit nem neveznék még válságnak.

Az ország helyzetének külső megítélése nem javul, ezért a finanszírozás kívülről is és belülről is drágább. Most csökkentik a fixen meghirdetett állampapírok hozamát, ami nem a joguralom megnyilvánulásának példája a gazdaságban: begyűjtöm a háztartások megtakarításait egy, a jelenlegi inflációnál kicsivel magasabb és a várható inflációnál szignifikánsan magasabb fix hozammal, majd utána lecsökkentem a kamatlábat vagy a hozamot.

**Köz-gazdaság: Mit jelent a függés a nemzetközi pénzügyi piacoktól? Mennyire egységesek a pénzügyi piacok, és mi a szándéka, mi a racionalitása a pénzügyi befektetőknek? Mennyire keveredik a politikai és a pénzügyi szempont?**

**Csáki György:** A világgazdaság alapstruktúráját a kölcsönös, de aszimmetrikus függések rendszere határozza meg. Ezen belül a pénzügyi függés a 19. század harmadik harmada óta jelen lévő globális jelenség. Az 1981-82-ben kitört adós-

ságválságról mostanában kevés szó esik – pedig amikor 2022-23-ban az USA-ban a FED-et erősen bírálták amiatt, hogy nem emeli az alapkamatokat, akkor sok szakértő hivatkozott az úgynevezett Volcker pillanatra. Paul Volcker, nagy tekintélyű FED elnök 1981-ben hirtelen nagymértékben megemelte az irányadó kamatokat, aminek következtében egy év alatt visszaszorította az inflációt. Ezzel Amerikában ugyan csodát tett, de globális adósságválságot váltott ki, hiszen a dollárban eladósodott fejlődő országok nem tudták visszafizetni az adósságaikat. Ennek az az oka, hogy amikor az USA-ban magas az infláció és megemelik a kamatokat, akkor mindenki dollárt vesz és dollárba helyezi a betéteit, vagyis a dollár a magas infláció ellenére is erősödik. 1981-82-ben tehát mindenkinek sokkal drágább dollárban kellett magas kamattal visszafizetni az adósságait. 2022-23-ban ezt a FED-nek sikerült megelőznie, és összhangban kezelte az amerikai és a nemzetközi pénzügyi piacokat.

Az USA-nak kiemelt helyzete van, ezt 1964-65-ben Valéry Giscard d'Estaing, akkori francia pénzügyminiszter, későbbi elnök túlzott kiváltságnak, „exorbitant privilege”-nek nevezte. Az amerikai monetáris politika az egész világgazdaságot befolyásolja, amire kívülről nem lehet hatni, mindenki függ ettől. Kína sem kivétel, mert a dollárban denominált devizatartalékának értéke is változik, amennyiben változik a dollár értéke. A kínaiak hozzáállása ezért is ellentmondásos: nem szeretik, ha gyengül a dollár, mert akkor csökken a megtakarításaik értéke.

A pénzügyi piacok erősen strukturáltak, de az informatika és a távközlés összefonódó fejlődése révén nagyon erősen globalizáltak is. Olyan jelenségek, mint például arbitrázs – a különböző piacokon egy időben létező eltérő árfolyamok kihasználása – globalizált környezetben, amikor minden bróker ugyanazokat a grafikonokat és táblázatokat nézi, nem létezik. A pénzügyi piacok ugyan strukturáltak, nagy a választék a hitelfelvétel helyének és a devizanemnek a megválasztásában, de a kondíciók között nagyon kicsi az eltérés. A pénzügyi piacok fellépése ezért is egységes, nincs jelentős eltérés kockázatkezelésükben.

A jelenség régebben is létezett. Például, amikor 1982-ben beléptünk a Nemzetközi Valutaalapba, a pénzpiacok bizalmatlanok voltak Magyarország iránt. Ekkor öt devizahitelt vett fel a Magyar Nemzeti Bank a világ öt különböző pénzügyi központjában, ami imponáló hír volt. Azt már nem írták meg az újságok, hogy mind bár az öt hitelfelvétel különböző devizanemekben történt, de a hitelek feltételei ugyanazok voltak. Ugyanis mindegyiket a Nomura nevű japán befektetési társaság szervezte, és a hitelnyújtók emiatt egységesen léptek fel. Ilyen lehetőségek most is vannak, csak a feltételekben nincs nagy eltérés.

Nagyon fontos kérdés, hogy mi a szándéka és racionalitása a pénzügyi befektetőknek, akiket csak a biztonság és a megtérülés érdekel. Ezt tanítjuk is: a portfólió befektetésnél csak a hozam érdekes, ha ez devizában van, akkor ott fellép árfolyamkockázat is. A pénzügyi befektetőt csak az érdekli, hogy visszakapja-e a pénzét azzal a kamattal, amiben megegyeztek. Ezért van az, hogy demokratikus országok bankjai hiteleznek diktatúrákat, mert az a racionális megfontolásuk, hogy ott rend van, a visszafizetés biztos. Ide vonatkozó fontos példa, hogy a Magyar

Nemzeti Bank 1956. október 23. és november 4. között is minden nap pontosan teljesített. Erre egyébként a brit lapok utaltak is akkor, amikor Libanon 1981-ben felfüggesztette adósságszolgálatának teljesítését hivatkozással a háborúra.

A Nemzetközi Valutaalap országjelentéseiben emiatt évtizedekig húsz oldalt írt a folyó fizetési mérleg adatairól, annak hiányáról és a finanszírozás módjáról, ami a tőkemérlegből kiderül, és tíz oldalt írt egyéb, reálgazdasági összefüggésekről. Ennek oka, hogy ha valaki hitelezés szempontjából vizsgálja egy ország helyzetét, a fizetési mérleget vizsgálja. Amennyiben nincs kockázat, finanszíroz. Az a banki szlogen, hogy mindig találunk pénzt a külső piacokon, igaz, csak az a kérdés, hogy mennyiért. Milyen feltételek mellett, milyen futamidővel és milyen kamatra.

Hadd tegyek itt egy megjegyzést arra, hogy a magyar kormány három évre felvett, egymilliárd eurós kínai hitelt. Ezzel kapcsolatosan felmerül a kérdés, hogy mit akarunk vele finanszírozni. Nyilvánvaló, hogy ez a konstrukció infrastruktúra finanszírozásra alkalmatlan, ehhez túl rövid távú. Elég egyértelmű, hogy lejártak az adósságok, szükségünk van devizára, és a kínaiak adtak egymilliárd eurót három évre. Nem nagy bizalom, hiszen adhatták volna tíz évre is. Minden ország képes finanszírozni magát, egy-két extrém kivételtől eltekintve, a kérdés az, hogy ki milyen feltételekkel és ki kényszerül olyan feltételek elfogadására, ami közép- és hosszú távon rontja a belső helyzetét.

Van még egy probléma. A geopolitikai szempontok érzékelhetően felértékelődtek, amit a globalizáció kibontakozásának első 3-4 évtizedében nem tapasztaltunk, ez a 2020-as évek fejleménye. Visszavezethető a 2018-as kínai gazdaságpolitikai váltásra, amelynek megértéséhez a világnak kellett egy kis idő és egy COVID-váltság. Az USA már nem úgy néz Kínára, mint tíz évvel ezelőtt. Akkor eladni és befektetni akartak Kínában, és boldogok voltak, hogy Kína tízmilliárdos tételekben vásárolt amerikai kincstárjegyeket. Ez ma már nem így van, a politikai szempontok sokkal mélyebben érintik a világgazdaságot, mint korábban. Ez érthető bizonyos szempontból, de nem szerencsés, hiszen gazdaságon kívüli szempontok kerülnek be a gazdaságba. Ebben a kulcs Kína, ami engem mérsékelt lelkesedéssel tölt el, mert kiszámíthatatlanabbá válik a világgazdaság. Összességében a hagyományos pénzügyi szempontok dominanciája változatlan, de mégis a világgazdaság minden fontos szereplője számára fölmerülnek olyan politikai aspektusok, amelyek háttérbe szorítják a gazdasági racionalitást.

E tekintetben az orosz-ukrán háborút nem tartom egy jelentős világgazdasági problémának, mert Oroszország nem egy jelentős világgazdasági szereplő. Abban a pillanatban, hogy az orosz kőolajtól és földgáztól való függés lazul, Oroszország nem világgazdasági szereplő. 30 százalékos diszkonttal eladja az olajat Indiának, Kínának. A többi szereplő, aki eddig Oroszországtól vásárolt, más szereplőktől fog vásárolni.

**Köz-gazdaság: A magyar pénzügyi helyzet mennyire egyedi és mennyire általános? Érzékelhető-e egy újabb adósságválság kialakulása a világgazdaságban a COVID és egyéb nagy költségvetési lazítások következtében? A válság kezelése tekintetében mennyire használható a 80-as, 90-es évek tapasztalata? Lehet-e számítani globális pénzügyi konszolidációra, és mekkora esélye van annak, hogy az USA és Kína (vagy más szereplő) együttműködik a válság kezelésében?**

**Csáki György:** A magyar pénzügyi helyzet inkább egyedi és inkább a gazdaságpolitikai hibákra vezethető vissza. Az igaz, hogy a COVID lezárások következményeinek kezelésére irgalmatlan mennyiségű pénzt öntöttek a világgazdaságba, amit előbb-utóbb valamilyen módon kezelni kell. Ez az egyik alapvető oka annak, hogy a globális infláció magasabb, mint a korábbi korszakban.

A világgazdaságban a kérdés az, hogy hogyan lehet az inflációt további, érzékelhető mértékben csökkenteni. Ma már senki nem álmodozik 0-1 százalékos inflációról, de azért 2-3 százalék közé érdemes lenne szorítani. A FED és az Európai Központi Bank számára a legnagyobb kérdés, hogy hogyan lehet a világgazdaságban lévő likviditástömeget csökkenteni jelentősebb reálgazdasági válság nélkül. Ahogy erre utaltam, 2022-23-ban a magasabb inflációt a FED képes volt úgy kezelni, hogy az ne okozzon nagy terhet a világgazdaságnak.

Az Európai Központi Bank alapkamata mindig elmaradt a FED-étől, de 2-2,5 százalékponttal követte. A globális jegybanki koordináció szép példája, amikor a FED megállt a kamatemeléssel 2023 elején, pedig ezt az inflációs adat nem indokolta, sőt, az elemzők 2-2,5 százalékponttal magasabb FED irányadó kamatot láttak volna helyesnek. Emiatt bírálták is a FED-et, amire a válaszuk az volt, hogy az infláció magától csökkeni fog. Ma már jól látszik, hogy ha akkor a FED 2 százalékpontot emel, akkor az ECB szintén kénytelen emelni a kamatokat minimum 1,5 százalékponttal, és ez beláthatatlan következményekkel járt volna az európai országokra nézve. Olaszország hogyan finanszírozta volna a 3000 milliárd eurós államadósságát? Ráadásul akkor fel is merült, hogy Kína siet Olaszország segítségére, amit sem az EU, sem a nyugati szövetségi rendszer más tagja nem szívesen látott volna.

Jelenleg a feladat az infláció csökkentése olyan módon, hogy az ne sértse a növekedési lehetőségeket és találni kell legalább egy középtávon fenntartható stabil fejlődési pályát a világ számára. Úgy gondolom, a következő 2-3 év erről fog szólni – meglátjuk, hogy milyen eredménnyel.

A döntő kérdés a globális pénzügyi konszolidáció – ennek bekövetkeztét nem látom reálisnak, két okból sem. Egyrészt még nem olyan rossz a globális helyzet, hogy világméretű összehangolt megoldásra kényszerítse a világot. Ha a helyzet nem romlik, akkor erre talán nem lesz szükség középtávon. A másik kizáró ok a Kína és USA közötti megegyezés hiánya. Az amerikai elnökválasztásig ebben a helyzetben nem is lesz változás. Akárki is lesz az USA elnöke, az nem fog megváltozni, hogy Kínát tekintik az USA legnagyobb stratégiai ellenfelének.

Márpedig Kína nem nagyon akar megállni, az a globális aktivitás a politikában és a gazdaságban is, amit Kína elindított, és ami sok elemzőt meglepett nem mutat arra, hogy Kína megegyezésre törekszik az USA-val, és hogy azért akarja javítani a pozícióját, hogy megegyezzen vele. Másfelől a Kínának a nemzetközi pénzügyi rendszerben most a fő törekvése, hogy a nemzeti valutáját, a renminbit nemzetközi pénzzé tegye annak érdekében, hogy szabaduljon vagy lazítsa a dollár dominanciáját. Ez még nem érdeke az USA-nak, a harmadik szereplőknek viszont dönteniük kell.

Egyelőre néhány fejlődő ország kivételével egyöntetűen a dollárt választják, de Kína világgazdasági súlya olyan nagy, hogy a nagy kereskedelmi partnereinek, főleg Ázsiában, el kell gondolkozniuk azon, hogy nem érdemes-e renminbiben kereskedniük Kínával. Kínának van olyan nagy a világgazdasági súlya, hogy ez egy racionális törekvés legyen, de jegyezzük meg, a renminbi még nem konvertibilis, tehát tőkeműveletekre egyrészt nem alkalmas, másrészt a kínai pénz és tőkepiacok nem összehasonlíthatók az amerikaiakkal. Olyan országok tudják elfogadni a renminbiben való kereskedést, ahol a külkereskedelem államilag irányított.

A piaci szereplők számára a renminbi sokkal kevésbé használható, mint a dollár, össze sem hasonlítható a két valuta. Ne felejtjük el, hogy lelassult a kínai növekedés, sokan már közepes jövedelmi csapdáról beszélnek Kínában. A 10 százalékos növekedés helyett most 4-5 százalékon van, és ez a gazdaság is tele van buborékokkal. A domináns technológiai cégek állami korlátozása következtében Kína előretörése például a fintechben lelassult.

Vannak tehát nehézségek, előbb-utóbb muszáj elkezdni a belső fogyasztásra állítani a gazdaságukat. Nem azért, mert a világ számára ez a hatalmas kereskedelmi mérlegtöbblet súlyos teher, ezzel a kínaiak nem foglalkoznak, hanem azért, mert befektetni, eladni hamarosan csak a saját országukban fognak tudni. Emellett a társadalombiztosítási rendszer kialakítása is aktuális.

Ezek a problémák azonban nem akadályozza Kínát a nemzetközi térnyerés fokozásában. Mivel a két főszerelő konfliktusban van egymással, nagyon nagy bajnak kell ahhoz bekövetkeznie, hogy elkezdjenek globális konszolidációról tárgyalni.

**Köz-gazdaság: Mi a helyes stratégia az eladósodott országok részéről? Mekkora a mozgástér a jobb kondíciók kialakítására? Szűkebb vagy tágabb, mint volt a 20. század végén?**

**Csáki György:** Egy közhellyel kezdem: az adósságot ki kell nőni. Az adósságcsökkentés legjobb módszere – de ezt már 100 éve, vagy még régebben tudjuk – az adósságszolgálat kordában tartása mellett a viszonylag dinamikus gazdasági növekedés. Ugyanakkor figyelembe kell venni, amit már említettem, hogy a globális kamatkörnyezettől nagyon függnék az eladósodott országok, tehát általános inflációcsökkenés és dollárkamat csökkenés nélkül nem várható ezen országok helyzetének számottevő javulása. Azt is figyelembe kell venni, hogy a helyzet anynyiban jobb a XX. század utolsó két évtizedéhez képest, hogy valamivel nagyobb a mozgástér. Egyrészt megváltozott a közgazdasági közgondolkodás: már nem az a neoliberális mainstream uralja a gazdaságpolitikát, ahol az a fontos, hogy a költségvetés és a fizetési mérleg egyensúlyban legyen. Ezen már túl vagyunk.

Fölértékelődtek a növekedési és a strukturális szempontok, ami növeli az eladósodott országok mozgásterét, mert sokkal kevésbé kényszerítenek rájuk kívülről súlyos restrikciókat. Tehát most már nem mondják azt, hogy legyen kevesebb a fogyasztás és a beruházás, mert ezzel helyreáll az egyensúly.

A Valutaalap hitelpolitikája – nem beszélve a Világbankéról – sokkal rugalmasabbá vált, nagymértékben megváltozott. 2009 elejétől új hitelkonstrukciókat vezettek be, megnövelték a kvóta arányában a hitelek mértékét és sokkal kedvezőbbé tették a hitelezés feltételeit az adós országok számára. Kiterjedtebbek és strukturáltabbak a pénz- és tőkepiacok – a XX. század végén senki nem gondolta, hogy a kuala lumpur-i tőzsdén forráshoz jut, most pedig ez lehetséges.

Megjelentek új hitelezők, a legjelentősebb közülük Kína. A geopolitikai szempontok markánsná válása nem könnyíti meg az eladósodott országok helyzetét, olyan választás elé állítja őket, amire régebben nem kényszerültek. A világban komolyabb kínai hitelfelvételeknél mérlegelnek geopolitikai szempontokat is, és ez korlátozza a pénz és tőkepiacok strukturálódásának pozitív hatásait. Úgy gondolom, hogy nagy globális válság nem várható.

**Köz-gazdaság: Az adósságválság megoldásában az exportorientáltság és a multinacionális vállalatok térnyerése meghatározó szerepet játszott. Hasonló szerepet fognak kapni most is? Lesz újabb washingtoni konszenzus, globális gazdaságpolitikai keret a problémák megoldására?**

**Csáki György:** A különbség a 2024-es és az 1980-as évek világgazdasága között a globalizáció, amely nagyon elmélyült, és pozitív hatásai vannak az adósságok kezelésére.

Az exportorientáció fontosabb, mint valaha, de ma nem egyszerűen arról beszélünk, hogy az MNC-vel való kapcsolat számít, azaz, hogy be kell vonzani a működő tőkét. Már legalább 20 éve az a fő kérdés a felzárkózni akarók számára, hogy hogyan tudnak elhelyezkedni a multik globális értékláncaiban. Az 1990-es évek végéig személy szerint én is lelkes voltam a beáramló külföldi működő tőkével, mert így tudtuk pótolni az elveszett KGST piacokat, így tudtunk beintegrálódni egy olyan fejlett gazdasági keretbe, ami minden vállalatot modern, korszerű, normális gazdálkodási, üzemgazdasági gyakorlatra ösztönzött. Így finanszíroztuk a folyó fizetési mérleg hiányunkat. Ma már tudjuk – az, hogy milyen struktúrában áramlik be a külföldi működő tőke, hogy a százszázalékos külföldi leányvállalatok hogyan helyezkednek el a globális vállalati értékláncokban, rendkívül fontos szempontok, amelyekre mi nem figyeltünk oda akkor, és ebben most sem állunk jól. Ezt a szempontot be kell építeni az exportorientáltságba, ennek tudatában kell ösztönözni az együttműködést a multikkal.

Vannak ugyan sikeres példák is arra, ha nincs ilyen jellegű együttműködés, példa erre Tajvan. Ehhez azonban szükség volt olyan oktatási rendszerre, kutatás és fejlesztés szektorra, gazdaságpolitikára, folyamatos, évtizedekig tartó hatékonyságjavulásra, amit ők produkáltak. A másik példa Dél-Korea, ahol „nemzeti bajnokokat” finanszírozott és támogatott az állam, és azok a nemzeti bajnokok

világgazdasági szereplőkké tudtak válni. Nemzeti bajnoknak hívjuk őket, de valójában ők világgazdasági bajnokok akartak lenni, és lettek is – gondoljunk példaként a félvezetőgyártásra.

Amennyire megváltozott a világgazdaság a globalizációval, a multik mindent elárasztó tevékenységével, annyira változtak a gazdaságpolitikai célok is kapcsolattartásra és az alkalmazkodásra az MNC-k tekintetében. Tudásalapú gazdaságra van szükség, hogyha nem a legalacsonyabb hozzáadott értéktartalmú tevékenységeket akarjuk folytatni, ezt ma már a világon mindenki tudja.

Az adósságválság megoldásában az exportorientáltság és a multinacionális vállalatok térnyerése meghatározó szerepet játszik most is, csak most másképp kell megvalósítani.

A washingtoni konszenzus az 1980-as évek adósságválságára és a latin-amerikai elveszett évtizedre reagált. Ugyanakkor annak tíz pontjából legalább nyolc neoliberais gazdaságpolitikai közhelyeket tartalmazott. Egyébként Magyarországon még ezeket sem fogadtuk meg, mert mindig reálfelértékelő árfolyampolitikát folytatunk, míg a washingtoni konszenzus egyik legfontosabb tanácsa a reál leértékelő árfolyampolitika volt. Nekünk balszerencsénk volt, hogy az átalakulás problémáira kéznél volt a washingtoni konszenzus, ezt képviselték a nemzetközi szervezetek, a fő hitelezőink, barátaink, olyan barátaink is, mint Németország, amely mellesleg soha nem ment abba az irányba.

Már 2005-ben megírtam, hogy a washingtoni konszenzus halott, mert a Világbank és a Valutaalap is kimondta az 1990-es években, hogy sajnos azok az országok, amelyek a washingtoni konszenzust követik, sokkal kevésbé fejlődtek, mint azok, akik nem követték. A washingtoni konszenzusról a 2000-es évek óta csak az igen tájékozatlan neoliberálisok beszélnek.

Úgyhogy ezen már rég túl van a világ, már senki nem beszél washingtoni konszenzusról, ma már iparpolitikáról beszélünk, ami felértékeli a nemzeti gazdaságpolitikákat. Ezt a Világbank már 2012-13-ban erősen pedzegette – például visszavette a szótárába az iparpolitikát, azelőtt csak strukturális kiigazításról beszélt, ami egyébként persze ugyanaz. Az előző kérdésre visszatérve, globális összehangolásra, bizonyos globális egyeztetésre, együttműködésre persze szükség lenne, de erre már senki nem fogja a washingtoni konszenzust, vagy a washingtoni konszenzushoz hasonló fogalmat használni, azt már jobb elfelejteni.

Én azt gondolom, hogy egy globális gazdasági keret igénye, szükségessége sokkal súlyosabb válságban merülhet föl, de a geopolitikai szempontok fölerősödése nagyon megnehezíti annak elérését. A két legfontosabb szereplő meg egyezése nélkül erre nem lehet számítani, mert most ez a két ország inkább távolodik, mint közeledik.

Az iparpolitika jelentőségének a hangsúlyozása felértékeli a nemzetközi gazdaságpolitikákat. Persze a nemzetgazdaság szintű gazdaságpolitikáknak is az a céljuk, hogy a globális értékláncokban jobban pozicionálják a hazai vállalatokat, és nem az, hogy találjunk egy hazai végterméket, rendezzük alá a hazai beszállítókat, mert ez a fajta iparpolitika soha nem jöhet vissza.



A mai iparpolitika nem feltétlenül a termelés támogatását jelenti. Az USA-ban támogatni akarják az elektromos meghajtású személyautók terjedését. Az ehhez illeszkedő iparpolitika az ezt a célt szolgáló K+F-et támogatja, a százezer gyorsított telep létesítését állami pénzből, hogy egyszerűbb legyen elektromosan autózni és az infrastruktúra hiánya ne korlátozza az autóvásárlókat.

Összegezve, még nem látom olyan súlyosnak a helyzetet, hogy ne reménykedjünk. Én nagyon szeretnék globális gazdaságpolitikai keretet, 15 éve is nagyon szerettem volna, de nem látom ennek a lehetőségét. Soros György már 2008-ban megírta: a világgazdaság úgy globális, hogy közben nincs mögötte globális társadalom. Ezt a világgazdaság mögé kell tenni, amihez globális együttműködés szükséges. 2008-ban megbotránkoztatta a világot azzal az állításával, hogy már nem a kommunizmus a fő veszély, hanem a neoliberalizmus, magyarul is megjelent az erre vonatkozó könyve. Ezt a folyamatot tudnám támogatni, fontosnak látnám, hogy ebben a globalizált világban legyen globális együttműködés, globális összehangolás, de csak ismételni tudom magam, nem olyan súlyos a helyzet, hogy erre törekedjenek a főszereplők.

**Köszönjük a beszélgetést!**

Horváth Anna – Trautmann László